

УДК 355.233.2:2-457-053.7

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДІВЧАТ-ПІДЛІТКІВ ДО УСВІДОМЛЕНОГО МАТЕРИНСТВА

Новосільська Т.М., Денисюк О.М.
Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті здійснено аналіз особливостей підготовки дівчат-підлітків до усвідомленого материнства. Розглянуто науково-методичні матеріали та видання вітчизняних вчених, що стосуються дослідження цього питання. В статті також висвітлені напрями та принципи здійснення підготовки дівчат-підлітків до усвідомленого материнства, як важливий компонент статевого виховання. В основі підготовки є самопізнання та самовдосконалення, сприйняття себе, як майбутньої жінки, дружини і матері. Не менш важливим є сприяння усвідомленню особистої відповідальності за власне репродуктивне здоров'я і формування необхідних базових навичок усвідомленого материнства. На основі обробки теоретичного матеріалу запропоновані складові компоненти профілактичної програми з підготовки дівчат-підлітків до усвідомленого материнства.

Ключові слова: материнство, усвідомлене материнство, принципи, напрями, підготовка, дівчата-підлітки.

Постановка проблеми. Сьогодні поряд із складною соціально-економічною та політичною ситуацією, зниженням загально-го рівня життя населення можемо спостерігати також зміни моральних норм та цінностей. Особливої уваги заслуговують питання підготовки молоді до створення сім'ї та усвідомленого ставлення до виконання батьківських обов'язків.

На сьогодні існує проблема відмови матерів від новонароджених дітей у пологових будинках.

Причиною цього явища часто є надто юний вік матері, тяжкий матеріальний стан, відсутність необхідних знань і уявлень молодих дівчат про сімейні стосунки і виховання дітей, відмова батька взяти на себе відповідальність за виховання та матеріальне забезпечення дитини.

Важливим для уникнення сумних наслідків у вигляді відмови від дітей і безвідповідального ставлення до батьківських обов'язків є формування у дівчат, майбутніх матерів, усвідомленого ставлення до створення сім'ї і виховання дітей.

Проблема усвідомленого материнства була висвітлена в працях багатьох вчених. Психологічні аспекти усвідомленого материнства розглядалися у працях таких вчених: Є. Смірнова, Н. Устинова, Т. Андреева, І. Пасічник, А. Прокопенко, Ю. Ткачова, О. Проскур'як, А. Конончук та ін. Соціально-педагогічні аспекти усвідомленого материнства висвітлювалися у працях Т. Алексеєнко, О. Песоцької, О. Лещенко, Н. Островської та ін. Особливості формування навичок усвідомленого материнства досліджувалися у працях І. Братусь, К. Лапчак, Т. Веретенко, Г. Лактінової, Л. Буніної, В. Кравця та ін. Проблему готовності до материнства досліджували такі вчені: В. Брутман, Н. Максимовська, О. Несторова та ін.

Однак, потребує дослідження питання підготовки дівчат-підлітків до усвідомленого материнства в умовах загальноосвітніх навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-практичної літератури, в якій висвітлено особливості соціально-педагогічної діяльності з підготовки дівчат-підлітків до усвідомленого материнства, дав змогу з'ясувати, що комплексна соціально-педагогічна робота з формування усвідомленого материнства є необхідною умовою для попередження таких негативних соціальних явищ як рання вагітність, здійснення абортів, соціальне сирітство, тощо.

Проблема підготовки учнівської молоді до сімейного життя, статевого та дошлюбного виховання знайшла своє відображення в дисертаційних та монографічних дослідженнях таких вітчизняних вчених як: В. Каган, В. Колбановський (теоретичні основи статевого виховання); В. Поставий, Д. Перфильєвська, Є. Сінова (взаємодія школи та сім'ї у підготовці учнів до шлюбу); Г. Храмова, А. Хрипкова, А. Шибяєва (гігієнічні питання статевого виховання); В. Бойко, Д. Луцик, Г. Чередниченко (підготовка до виконання батьківських та материнських функцій); З. Зайцева, Р. Лемехова, І. Трухін (моральні аспекти підготовки школярів до сімейного життя); Я. Мудрий (збереження репродуктивного здоров'я старшокласників у процесі підготовки до сімейного життя).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналізуючи науково-практичну літературу, яка присвячена висвітленню соціально-педагогічної діяльності щодо формування у молоді усвідомленого материнства, можна констатувати, що комплексна соціальна робота з формування усвідомленого материнства є необхідною умовою для попередження негативних наслідків, але на сьогодні підготовка до усвідомленого материнства здійснюється частіше за все в рамках окремих її складових.

Мета статті – проаналізувати особливості підготовки дівчат-підлітків до усвідомленого материнства та запропонувати комплексну програму підготовки до усвідомленого материнства у загальноосвітніх навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі материнство розглядається як: соціокультурний феномен сутність якого полягає у виношуванні, народженні і забезпеченні жінкою умов для розвитку дитини (О. Баженова, В. Брутман, Т. Говорун, В. Сидорова); як провідна соціальна жіноча роль, що ґрунтується на фізіологічних

механізмах, еволюційній історії, культурних та індивідуальних особливостях (В. Кравець); як особлива потребово-мотиваційна сфера психології жінки, що формується впродовж життя (Г. Філіппова); біологічний та соціальний зв'язок дитини та матері, який являє собою основу для материнства на юридичному рівні (Л. Конєва).

Підготовку до усвідомленого материнства можна розглядати як комплекс виховних та освітніх впливів на дівчину-підлітка, які спрямовані на оволодіння нею нормами поведінки, що будуть необхідні в подальшому житті для створення міцної сім'ї і свідомого виховання дітей.

Дослідники В. Кравець, О. Кізь, О. Кікінеджи, виділили такі складові даного процесу, як:

– демографічне виховання молоді (спрямоване на формування правильної репродуктивної установки);

– формування контрацептивної культури, підготовка до прокреативної діяльності (інтимні стосунки як засіб відтворення потомства, дітонародження);

– психолого-педагогічна підготовка (отримання знань, розвиток умінь, навичок з приводу виконання батьківської ролі) [1, с. 4].

На думку О. Бялик, до даного переліку складових формування усвідомленого батьківства молоді слід додати ще такі складові, як: статево виховання та підготовка молоді до сімейного життя [3, с. 114].

Підготовка до материнства, як і будь-який виховний процес базується на певних принципах, а саме:

– принцип єдиного підходу до формування усвідомленого материнства з боку батьків, педагогів і медичних працівників, що виявляється в спільній поглядів на необхідність статевого виховання, його мету, засоби, методи й зміст методів залежно від віку виховуваних;

– принцип диференційованого та поетапного характеру підготовки до усвідомленого материнства;

– принцип правдивості, що полягає в достовірності інформації, яку отримують підлітки;

– принцип ознайомлення з прийомами саморегуляції, самоконтролю та самокорекції поведінки [2, с. 24].

Як зазначалося раніше, підготовка дівчат-підлітків до усвідомленого материнства є комплексним процесом, яка має включати наступні напрями:

1. Загальносоціальна підготовка
2. Моральна підготовка
3. Психологічна підготовка
4. Правова підготовка
5. Господарсько-економічна підготовка
6. Естетична підготовка.

Загальносоціальна підготовка включає в себе виховання правильного розуміння дорослості, формування почуття відповідальності за власну поведінку, ознайомлення з особливостями сучасної сім'ї, значенням її у житті людини та суспільства; формування в школярів вміння планувати й реалізовувати свої життєві цілі, самостійно приймати рішення у життєво важливих ситуаціях; виховання усвідомленого ставлення до збереження свого здоров'я та турбота про здоров'я інших; підготовка виховання дітей у сім'ї.

Моральна підготовка має на меті виховання готовності до усвідомленого створення сім'ї

і формування рис майбутньої матері (доброта, ніжність, турботливість, чуйність, доброзичливість, терпимість, принциповість, уміння слухати й розуміти іншу людину, вірність й відповідальне ставлення до обов'язків).

Психологічна підготовка формує спрямованість на іншу людину, розуміння її зовнішніх проявів і внутрішніх станів; ознайомлення учнів із психологічними основами дружби й кохання, морально-психологічного клімату в сім'ї, етапами досягнення подружньої сумісності, умовами гармонізації сімейних відносин; навчання розуміння психологічних відмінностей чоловіка і жінки, уміння враховувати їх у міжстатевому спілкуванні, готовності долати конфліктні ситуації у сім'ї.

Правова підготовка включає ознайомлення школярів з основними положеннями сімейного права, з порядком укладання шлюбу, усвідомлення ними необхідності його державної реєстрації, правових наслідків незареєстрованих шлюбів; засвоєння учнями прав та обов'язків подружжя, особистих правовідносин між ними та майнових відносин, а також правовідносин між батьками та дітьми; пояснення таких державних актів, як позбавлення материнських і батьківських прав та усиновлення; ознайомлення з причинами, правовими основами та соціальними, економічними, психологічними та педагогічними наслідками розлучення, аліментними зобов'язаннями розлучених; умовами укладення шлюбного контракту й виховання адекватного ставлення до цього правового акту; з окремими положеннями кримінального права, що стосуються кримінальної відповідальності за ухилення від виконання батьківських обов'язків.

Господарсько-економічна підготовка спрямована на формування психологічної установки на необхідність ведення домашнього господарства, готовності до домашньої роботи, орієнтування на рівномірний розподіл обов'язків з ведення домашнього господарства між усіма членами сім'ї, подолання хибних установок про поділ домашньої праці на чоловічу і жіночу, а по суті, тільки на жіночу; навчання дівчат-підлітків раціональної організації домашньої праці; прищеплення навичок ощадливості, економії, планування сімейного бюджету.

Естетична підготовка. Формування уявлень про естетичну культуру сім'ї та міжстатевих стосунків; виховання в школярів поваги до сімейних традицій, бажання примножувати їх, уміння організувати сімейні свята; розширення уявлень про естетику побуту й бажання вносити прекрасне в побут (красивий інтер'єр, квіти, гармонія в усьому).

На основі аналізу теоретичного матеріалу було розроблено структуру програми з підготовки дівчат-підлітків до усвідомленого материнства в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Мета профілактичної програми: підготовка підлітків, дівчат до усвідомленого материнства через самопізнання і самовдосконалення. Формування усвідомленого ставлення до власного здоров'я, створення сім'ї, потреби в здоровому способі життя на шляху до батьківства. Формування навичок взаємодії в сім'ї.

Очікувані результати.

1. Сформоване в учнів уявлення про особливості підліткового віку і взаємовідносин з однолітками.

2. Усвідомлення учасниками програми себе як майбутніх жінок і матерів.

3. Усвідомлення дівчатами відповідальності за власне репродуктивне здоров'я.

4. Підготовка до усвідомленого створення сім'ї, народження та виховання дитини.

Структура програми складається з чотирьох блоків, що реалізують різні напрями підготовки до усвідомленого материнства, а саме:

Блок 1. «Особливості підліткового віку». Спрямований на сприяння усвідомленню учасницями себе як майбутніх жінок, підвищення рівня поінформованості дівчат про особливості підліткового віку, взаємовідносини з однолітками, особливості побудови взаємовідносин з представниками протилежної статі, створення такої мисленнєвої ситуації, що сприяє усвідомленню дівчатами дорослішання не лише як появи свободи дій, а і відповідальності за них.

Блок 2. «Репродуктивне здоров'я». Спрямований на інформування дівчат про важливість власного репродуктивного здоров'я, наслідки ризикованої сексуальної поведінки і вплив шкідливих звичок на репродуктивне здоров'я жінки, соціальні медичні заклади, куди підліток може звернутись за допомогою. Направлений на формування практичних навичок безпечної сексуальної поведінки. Сприяє усвідомленню дівчатами відповідальності за власне репродуктивне здоров'я.

Блок 3. «Щаслива сім'я». Цей блок спрямований на усвідомлення дівчиною себе як майбутньої дружини шляхом інформування про особливості ранніх шлюбів, ведення сімейного побуту, отримання практичних навичок вирішення сімейних конфліктів.

Блок 4. «Материнство та догляд за дитиною». Блок має на меті підвищення рівня поінформованості про ознаки вагітності, ризики ранньої вагітності, підготовку до пологів, змін, що відбуваються у житті сім'ї з появою дитини. Сприяє формуванню практичних навичок догляду за новонародженою дитиною, визначення потреб дитини і особливості її розвитку. Допомогає усвідомленню відповідальності за власну дитину і важливості виконання батьківських обов'язків.

Висновки. Отже, підготовка дівчат-підлітків до усвідомленого материнства є складним і комплексним процесом, який складається з демографічного виховання молоді, формування контрацептивної культури і психолого-педагогічної підготовки дівчат. На нашу думку, формування уявлень у дівчат про майбутнє подружнє життя і материнство, підготовка до усвідомленого материнства має здійснюватись за такими напрямками як загальносоціальна, моральна, психологічна, правова, господарсько-економічна і естетична підготовки. Не менш важливою є відповідність підготовки базовим принципам, таким як – принцип єдиного підходу до формування усвідомленого материнства, принцип диференційованого та поетапного характеру підготовки, принцип правдивості, принцип ознайомлення з прийомами саморегуляції, самоконтролю і самокорекції поведінки.

Список літератури:

1. Кравець В.П. Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства. – К.: Вид. центр «Академія», 2001. – 244 с.
2. Статеве виховання – складова частина здорового способу життя: Метод. вказ. для лікарів-інтернів, лікарів акушерів-гінекологів, дитячих гінекологів, педіатрів, сімейних лікарів / Уклад. І.О. Тучкіна, Л.А. Вигівська, Н.Ш. Рогачова, О.В. Піонтковська, Т.В. Рубінська. – Харків: ХНМУ, 2013. – 41 с.
3. Статеве виховання учнівської молоді в системі освіти країн Євросоюзу та України: порівняльний аспект / О.В. Бялик // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2013. – Вип. 17(1). – С. 112-120. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2013_17%281%29__14

Новосильская Т.Н., Динесюк Е.Н.

Киевский университет имени Бориса Гринченко

**ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ ДЕВУШЕК-ПОДРОСТКОВ
К ОСОЗНАННОМУ МАТЕРИНСТВУ****Аннотация**

В статье осуществлен анализ особенностей подготовки девушек-подростков к осознанному материнству. Рассмотрены научно-методические материалы и издания отечественных ученых, касающиеся исследования этого вопроса. В статье также освещены направления и принципы осуществления подготовки девушек-подростков к осознанному материнству, как важный компонент полового воспитания. В основе подготовки лежит самопознание и самосовершенствование, восприятие себя, как будущей женщины, жены и матери. Не менее важным является содействие осознанию личной ответственности за собственное репродуктивное здоровье и формирование необходимых базовых навыков осознанного материнства. На основе обработки теоретического материала предложены компоненты профилактической программы по подготовке девушек-подростков к осознанному материнству.

Ключевые слова: материнство, осознанное материнство, принципы, направления, подготовка, девушки-подростки.

Novosilska T.N., Denysiuk E.N.

Borys Grinchenko Kyiv University

**PECULIARITIES OF PREPERATION OF ADOLESENT GIRLS
FOR CONSCIOUS MOTHERHOOD****Summary**

The article analyzes the peculiarities of preparation of adolescent girls for conscious motherhood. The scientific and methodological materials and publications of Ukrainian and Russian scientists are considered, dealing with the study of this issue. The article also highlights the directions and principles for training adolescent girls for conscious motherhood, as an important component of sexual education. The preparation is based on self-knowledge and self-improvement, the perception of oneself as a future woman, wife and mother. Equally important is the promotion of awareness of personal responsibility for one's own reproductive health and the formation of the necessary basic skills of conscious motherhood. Based on the treatment of theoretical material, the components of a preventive program for the preparation of adolescent girls for conscious motherhood are proposed.

Keywords: maternity, conscious motherhood, principles, direction, training, teenage girls.